

герби Австро–Угорщини, серед яких – герби Галичини й Буковини.

Після розпаду Австро–Угорської і Російської імперій на їх місці виникло декілька нових незалежних держав, і серед них – Українська Народна Республіка. Під контролем уряду УНР опинилися практично всі українські землі – Поділля, Київщина, Катеринославщина, Херсонщина, Чернігівщина, Слобожанщина, а після злуки з Західноукраїнською Народною Республікою – Галичина, Волинь і частково Буковина. Крим входив до складу України на федеративних засадах. 22 березня 1918р. старовинний княжий символ “тризуб” був затверджений в якості малого герба УНР. Однак короткий час існування УНР не дав змоги серйозно зайнятися проблемами міської геральдики. Відомий проект київського герба, запропонований Г. Нарбутом – поєднання двох історичних київських гербів, Архистратига Михаїла та зображення куші. Період 1920–1940 р. з точки зору геральдики заслуговує на увагу лише по двох регіонах України – Закарпаттю і Буковині. Закарпаття, як новостворена з колишніх чотирьох комітатів угорського королівства адміністративна одиниця під назвою Підкарпатська Русь, увійшло до складу Чехословаччини і отримало новий земельний герб. Буковина і Бессарабія, що знаходилися під румунською юрисдикцією, була поділена на 11 повітів. Всім повітам і населеним пунктам, що мали статус муніципій (міських комун), було надано герби, розроблені спеціальною комісією при Міністерстві внутрішніх справ Румунії і затверджені королівським декретом.

Радянський період в українській геральдиці навряд чи може бути названим не лише вдалим, а і хоча б віддалено науковим. Традиційна шаблонність – шестерня і колосок, червоно–лазурові кольори – як і ідеологічне, здебільшого некомпетентне втручання в процес герботворення, призвели до повного нівелювання геральдичних знаків радянського періоду і фактичного перетворення їх на агітаційні символи. В 1991 р., після відновлення незалежності України, українська геральдика вийшла на якісно новий рівень. Теперішній її розвиток стало характеризують дві тенденції. Перша – це відновлення історичних гербів, притаманних місту з давніх часів; друга – створення нових символів, що відповідають вимогам геральдики і не несуть в собі відбитка старої ідеології. Багато новостворених гербів розроблені з урахуванням класичних правил. 28 червня 1996р. статтею 20 Конституції України затверджений малий герб держави – тризуб. Частина населених пунктів, що належали Україні і знаходилися на території Чернігівської, Херсонської губерній і Катеринославського намісництва, нині знаходяться на території інших держав – Мглин, Нове Місто, Новозибків, Погар, Стародуб, Сураж, Хотимизьк у 1923 р., а Таганрог у 1924 р. відібрані в Україні і передані Росії за рішенням ЦК РКП(б), Григоріополь і Тирасполь нині знаходяться в Молдові.

Отже, геральдика як наука виникла в Західній Європі в кінці XI століття. Історія її розвитку триває до сьогодні.

Звичайно, описати і врахувати всі обставини, котрі мали вплив на розвиток української геральдики,

неможливо. На жаль, не завжди вдається встановити дату затвердження герба і його точне зображення. Так, неодноразові територіальні зміни та історичні колізії приводили до втрати багатьох письмових привілеїв, надаваних польськими королями. Часті територіальні переділи значно ускладнюють, а почасти просто унеможливають чітку класифікацію належності того чи іншого міста до конкретного історичного регіону. Тому герби розміщені за сучасним обласним поділом в алфавітному порядку для кожної з областей.

Список використаних джерел

1. Замлинський В. Геральдика України // Україна. – 1992. – № 14.
2. Арцеховський А. В., Коротков Ю. Н. Герб // Большая советская энциклопедия. – Т. 6. – С. 348–350.
3. Коротков Ю. Н. Геральдика // БСС. – Т. 6. – С. 342–359.
4. Інформаційний ресурс “Вікіпедія” <https://ru.wikipedia.org/wiki/%C3%E5%F0%E0%EB%FC%E4%E8%EA%E0>

References

1. Zamlyns'kyj V. GERAL'DYKA UKRAI'NY // UKRAI'NA. – 1992. – № 14.
2. Arcehovs'kij A. V., Korotkov Ju. N. Gerb // Bol'shaja sovetskaja jenciklopedija. – T. 6. – S. 348–350.
3. Korotkov Ju. N. GERAL'DIKA // BSS. – T. 6. – S. 342–359.
4. Informacijnyj resurs “Vikipedija” <https://ru.wikipedia.org/wiki/%C3%E5%F0%E0%EB%FC%E4%E8%EA%E0>

Krasnitskaya G. M., Ph.D., assistant professor of philosophy and economic theory, Vinnytsia Trade and Economic Institute (Ukraine, Vinnytsa), gileya.org.ua@gmail.com

Development of heraldry in Ukraine

The topic is quite relevant today. Heraldry is an important science in Ukraine and in the world. Since ancient times, revered as a magic trident sign, a kind of talisman. Archeologist encountered the image in the numerous cultural artifacts dating from the first century AD. Famous among the peoples of the East and the Mediterranean since ancient times, the Ukrainian lands of the II.

Keywords: heraldry, coat of arms, trident, Soviet period, the National Revolution.

Красницкая Г. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и экономической теории, Винницкий торгово–экономический институт (Украина, Винница), gileya.org.ua@gmail.com

Развитие геральдики в Украине

Данная тема является весьма актуальной сегодня. Геральдика является важной наукой, как в Украине, так и в мире. С давних времен трезубец почитается как магический знак, оберег своего рода. Это изображение археологи нашли во многих памятках культуры, датированных первыми столетиями нашей эры. Известный среди народов Востока и Средиземноморья с давних времен, на украинских землях со II в.

Ключевые слова: геральдика, герб, трезубец, советский период, Национальная революция.

* * *

УДК 37(71:161.2)“1950/1980”

Шолота Х. В.

асистентка кафедри міжнародних відносин,
Львівський національний університет ім. Івана Франка
(Україна, Львів), chrischolota@ukr.net

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА КАНАДИ У РОЗВИТОК РІДНОМОВНОГО ШКІЛЬНИЦТВА (50–80–ті рр. XX ст.)

Розкрито роль українського жіноцтва Канади у розвитку системи національної освіти й виховання українців у 50–80-х рр. XX ст.

Ключові слова: український жіночий рух, Канада, система національної освіти й виховання.

Історія українського жіночого руху Канади спочатку вже була об'єктом зацікавлень дослідників діаспори,

насамперед Н. Когуської, І. Павликовської І. Книш, Ф. Свиріпи, в роботі яких частково висвітлено діяльність канадських жінок–українок щодо розвитку рідномовного шкільництва [1; 16]. Дослідження життєпису українського жіноцтва Канади, як предмета наукового студювання вітчизняних дослідників, виокремилася тільки на переломі 1980–1990–х рр. Окремі напрямки діяльності українських жіночих організацій Канади висвітлили Г. Ардан, Л. Матфин та Я. Лапко [2]. До вивчення різних сторін культурно–освітньої діяльності канадських українців (становлення українсько–англійського двомовного шкільництва, організація системи рідних шкіл, вищих українознавчих студій у Канаді тощо) звернулася вітчизняні вчені І. Руснак, Л. Божук, Ю. Заячук [3; 13]. Роль відомих жінок–педагогів А. Горохович та І. Петрів у розбудові українського виховного середовища у Канаді розкрита у наукових працях українських дослідників О. Палійчук та І. Стражнікової [4; 7]. Разом з тим, наявні праці українських і канадських вчених далеко не висчерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми.

Метою цієї статті є дослідження внеску українського жіноцтва Канади у розвиток рідномовного шкільництва.

Українська діаспора в Канаді створила розгалужену систему національної освіти й виховання українців, яка повинна була забезпечувати високий рівень самосвідомості молодого покоління емігрантів, його активну участь у житті української громади та боротьбі за демократію і державну незалежність України. У творенні всіх цих складових елементів національної освіти і виховання молодих українців Країни кленового листка вагомою була і є роль українського жіноцтва.

В 50–х рр. ХХ ст. громадські організації і об'єднання українців за кордоном, у тому числі та жіночі, розпочали активну роботу зі створення Української виховної системи (далі – УВС). Наприклад, Об'єднання українських педагогів Канади (далі – ОУПК), що виникло у 1949 р. у Торонто, провело кілька педагогічних конференцій, основним лейтмотивом яких було становище та перспективи української молоді, доля української школи, культури та майбутнє української національної спільноти [5, с. 238].

У 1959 р. на четвертій педагогічній конференції в Торонто було обрано спеціальну комісію для виготовлення проекту виховної системи. Перші результати її роботи були представлені делегатам п'ятої педагогічної конференції в 1961 р. У 1964–1967 рр. Комісія з підготовки УВС провела 5 конференцій, під час яких відбувалася розробка й апробація складових елементів системи [5, с. 239].

10–11 грудня 1966 р. Комісія з підготовки УВС і виховна референтура Світової федерації українських жіночих організацій (далі – СФУЖО) провели сесію щодо виховних дій українських жіночих організацій. Учасники сесії вирішили створити координаційну комісію виховних дій жіночих організацій, яка мала розробити зміст виховної праці жіноцтва у світі, прослідкувати її характер, намітити форми взаємодії жіночої виховної праці з іншими виховними чинниками [6, с. 13]. Секретарем комісії тривалий час працювала Ц. Паліїв – відома громадська діячка, Голова крайової пластової старшини у Канаді, секретар Світової

координаційної виховно–освітньої Ради (далі – СКВОР), Голова головної управи ОУПК [5, с. 116].

У творенні й реалізації Української виховної системи в діаспорі вагома роль належала Антоніні Горохович. У 1949 р. вона переїхала до Канади (у Торонто), де освітня діяльність педагога досягла найбільшого розквіту. А. Горохович самовіддано включилася у розбудову національно–культурного життя канадських українців, зокрема, рідномовного шкільництва, з метою виховання справжніх патріотів [7, с. 1].

Характерною ознакою педагогічного доробку А. Горохович є практична спрямованість і методична обґрунтованість. Його ключовою ідеєю стало обґрунтування УВС у діаспорі. Педагог визначила УВС як упорядковану громадську діяльність усієї спільноти, спрямовану на створення молодому поколінню “сурогату” (образу) України. Її рушійною силою А. Горохович вважала батьків – членів церковних громад, громадських культурно–освітніх, політичних, мистецьких і професійних організацій. Складовими УВС вона назвала всі українські виховні середовища: сім'ю, заклади українознавчої освіти (дошкільні установи, рідні школи, літні оселі, курси українознавства), виховні молодіжні та громадські організації, церкву [7, с. 7].

У 1967 р. під час проведення Світового конгресу вільних українців (далі – СКВУ) відбулася Світова виховно–освітня сесія. Участь у ній взяли понад 300 делегатів – представників організацій української діаспори країн Заходу. Її метою був розгляд низки аспектів праці Комісії УВС, серед іншого, визначення узгодженого виховного ідеалу й остаточне оформлення освітньо–виховної системи зарубіжних українців [8, с. 261].

Результатом роботи Світової виховно–освітньої сесії стало схвалення “Української виховної системи” та “Виховного ідеалу зарубіжного українця”, а також створення Світової координаційної виховно–освітньої Ради. В рішенні форуму вказувалося, що СКВОР повинна бути “своєрідним міністерством для справ освіти й виховання з цілою мережею краєвих і локальних Рад, а “Напрявні УВС” мали б стати дороговказом у її праці” [5, с. 239].

У повоєнні роки завдяки зусиллям української діаспори Канади система рідномовного шкільництва доповнилася дошкіллям. Саме дошкільні установи є першим чинником національного виховання дітей, засобом пізнання складного довкілля, підготовчим етапом до шкільного життя в рідномовному середовищі. “Дитячі садки стали потребою нашого життя”, – вказувалося в доповіді референта дошкілля С. Магус на з'їзді Союзу українок Канади (далі – СУК) у липні 1967 р. У прийнятій на форумі резолюції підкреслювалося, що жіночі організації повинні взяти на себе ініціативу організації дошкільних навчальних закладів і опікуватися їх фінансуванням [9, с. 22].

Вагомим імпульсом для розвитку дошкільного виховання стала проведена 15–16 травня 1965 р. у Торонто сесія, організована Комісією української виховної системи в діаспорі (до її складу входили Об'єднання українських педагогів Канади і Шкільна рада українського конгресового комітету Америки) та

виховною реферантурою СФУЖО. Всього в сесії взяло участь 19 делегатів та 50 гостей, здебільшого молодих матерів [10, с. 13].

З метою координації діяльності зарубіжних українських дошкільних установ, підготовки для них освітньо-виховних програм і підручників, а також перевірки можливості використання в педагогічній практиці дитячої літератури громадські організації українців на Сесії дошкільного виховання заснували Світову Раду Дошкільля (далі – СРД). До 1971 р. керівний центр СРД перебував у Торонто, його очолювала Ц. Паліїв [5, с. 116].

Заслугове належної уваги підтримка експериментальної спроби Світової Ради Дошкільля проводити Українські дошкільні дні, які виявилися не лише добрим координаційним чинником, але і вагомими для піднесення рівня діяльності світличок та об'єднання педагогів, а також для залучення батьків і громади, принаймні деякої її частини, до вирішення проблем українського дошкільля. У Канаді у 1974 р. працювали такі світлички: СУК – 3, Організації українок Канади (далі – ОУК) – 7, Організація жінок Ліги визволення України (далі – ОЖ ЛВУ) – 3, Ліга Українських Католицьких Жінок Канади (далі – ЛУКЖК) – 14, Пласту – 1. Усього діяло 28 світличок, де українську освіту й національне виховання отримували 550 дітей дошкільного віку [11, с. 4–5].

Для подальшої активізації дошкільного виховання й організаційного зміцнення українського дошкільля Комітет українців Канади (далі – КУК) у травні 1977 р. створив Раду українського дошкільля, яку очолила І. Байєр. У травні–червні цього ж року голова Ради вивчала стан дошкільного виховання в західних провінціях Канади, на педагогічних семінарах і конференціях у Вінніпегу, Ріджайні, Саскатуні, Едмонтоні та Ванкувері виголосила доповідь “Організація праці в садочку”. Під час дискусії обговорено основні проблеми дошкільного виховання, особливу увагу звернули на необхідність розробки методики навчання української мови англomовних дітей дошкільного віку [12, с. 250].

50–60-ті рр. ХХ ст., як стверджує відомий вітчизняний дослідник українського шкільництва Канади І. Руснак, були для української громади періодом напруженої боротьби за становлення і розвиток рідної школи як сепаратної (приватної) системи освіти в умовах скасування двомовного навчання в державних закладах цієї країни [13, с. 24].

Високу активність у розвитку рідномовного шкільництва у цей період проявляли Українське національне об'єднання (далі – УНО) та ОУК. Вони створювали шкільні ради, комітети, які забезпечували організацію та діяльність “Рідних шкіл”. Відомими організаторами україномовних курсів і “Рідних шкіл” в Канаді були: А. Глещук–Павличенко, С. Савчук (довголітня голова ОУК, а в 1972–1977 рр. голова СФУЖО), Є. Ситник, О. Заяць, Ю. Яворська, М. Гуляй, С. Бубнюк, О. Грицишин, Я. Зорич (директор курсів українознавства), Л. Шанта (письменниця) та інші.

Завдяки цілеспрямованій діяльності громадських організацій, в тому числі і жіночих, відновлюється вивчення українознавчих дисциплін у державних освітніх закладах. Українцям Саскачевану починаючи з

1952–1953 н.р. вдалося впровадити викладання української мови в державні середні школи. Щороку її вивчали 800–1000 учнів [14, с. 14].

У 1961 р. уряд Манітоби офіційно надав право українцям запровадити українську мову як предмет навчання у державній школі. На наполегливі вимоги української громади у вересні 1967 р. сенат Манітобського університету після довгих дебатів надав українській мові матрикуляційних прав нарівні з іншими мовами, які вивчали як вибіркові предмети. Наступного року запроваджено вивчення української мови в 10 середніх школах. Через рік кількість класів, де вивчалась українська мова, збільшилась з 17 до 100, чисельність учнів зросла із 395 до 1625 [15, с. 209].

З 1971 р. за дослідженням І. Руснака в українському шкільництві Канади розпочинається етап еволюції в умовах багатокультурності, відновлення двомовного навчання в системі державної освіти (вивчення в середній школі української мови як навчальної дисципліни, викладання українською мовою окремих шкільних предметів протягом половини робочого дня). Важлива місія в цьому належала “Рідній школі”, яка повинна реалізувати триєдину мету: навчити учнів вільно розмовляти українською мовою, читати, писати й розуміти прочитане, познайомити з українською культурою, звичаями і традиціями, дати необхідні знання з історії та географії України, виховати в них любов до українського народу й України [13, с. 24–25].

На пропозицію української громади й уряду Альберти у 1974 р. міністерство освіти схвалило введення Української двомовної програми в 1–3 класах. Це дало змогу педагогам державних шкіл за бажанням учнів проводити протягом половини шкільного дня навчання українською мовою. У 1976 р. дане рішення поширилося на 4–6, у 1980 р. – на 7–9 і в 1983 р. – на 10–12 класи. У грудні 1988 р. кабінет міністрів провінції прийняв новий документ “Політика мовної освіти для Альберти”, в якому вперше в канадській історії офіційно проголошено вивчення другої мови через частинне мовне заглиблення або так звану серцеву мовну програму [14, с. 19–20].

Зростає чисельність українських шкіл, яких на середину 70-х рр. у Канаді діяло 114, у них працювало 568 учителів (на 612 класів) і навчалось понад 7200 учнів. Однак усіма формами рідномовного навчання була охоплена лише третина молоді шкільного віку. Зважаючи на велике значення діяльності рідних шкіл у серпні 1979 р. на ювілейному з'їзді СУК підкреслювалося, що вони як виховно-громадські чинники забезпечують українське громадське життя як тепер, так і в майбутньому [16, с. 156].

Розвиток україномовного шкільництва був би неможливий без самовідданої праці багатьох жінок – громадських діячів, педагогів. Наприклад, Голова Едмонтонського відділення СУК А. Гвоздецька працювала над створенням програм двомовних шкіл і садочків, була головою ради українських шкіл Едмонтону. Також вона очолювала український інститут Св. Івана. В 1985 р. за багаторічну освітню діяльність була нагороджена грамотою мерії Едмонтону [17, с. 5].

“Другою мамою” називали діти І. Качор – вчительку українських шкіл у Вінніпегу. Спершу Іванна учительвала у “Рідній школі” УНО, у 1958–1967 рр. у читальні “Просвіти”, а в 1967–1981 рр. була учителькою різних класів “Рідної Школи” святих Володимира й Ольги, а потім, до 1988 р. – директором цієї школи [18, с. 4].

1972 р. у Торонто засновано українську експериментальну школу імені Ц. Паліїв. Педагогічний склад школи очолює Т. Онищук. Цей навчальний заклад включає всі класи – від садочка до матурального (11-го) класу. Школа з одного боку зберігає традиційні методи навчання й виховання, а з другого – використовує нові методичні засоби, які потребують обставини життя й вимоги часу. Від інших навчальних закладів ця школа відрізняється тим, що всі батьки учнів відіграють велику роль у ній, оскільки педагогічний колектив в адміністративно-господарських і навчально-виховних питаннях тримає тісний контакт із батьками учнів [19, с. 8].

Українські жіночі організації всіляко сприяли згуртуванню вчителів рідномовних шкіл. У 1973 р. під егідою КУК та Комітету українок Канади проведено установчі збори об'єднання вчителів української мови шкіл Канади, де головою обрано Б. Білаша. Однією з активісток цієї організації була Ф. Пелех, яка віддала тридцять п'ять років праці в школах Едмонтону і є автором низки підручників для шкіл, а також почесним членом СУК [20, с. 21].

70–80-ті рр. стали періодом значного поширення вищих українознавчих студій у канадських університетах. Наприкінці 70-х рр. минулого століття українознавчі дисципліни викладалися у 14 університетах Канади. Курси з українознавства пропонували 18 канадських вищих навчальних закладах. У 1976–1977 рр. канадські університети пропонували 159 таких курсів. З них 123 – на бакалаврському та 36 – на магістерському рівнях. Зокрема, викладали курси української мови і літератури, історії України, української цивілізації, географії, політології, фольклору, мистецтва, українсько-канадських студій, а також методики викладання української мови як другої [5, с. 118]. Серед викладачів українських студій в університетах було чимало вчених-українок. Наприклад, на славистичному відділі Оттавського університету викладацьку діяльність здійснювала І. Макарик-Заєць, на кафедрі славистики Оттавського університету – Ю. Войчишин, в Саскатунському університеті відома громадська діячка С. Стечишин [21, с. 246].

Усе нагальнішою ставала проблема браку єдиних програм, підручників, навчально-методичних посібників у діяльності рідномовного шкільництва. Тому КУК та інші громадські українські організації, щоб дати можливість випускникам рідних шкіл і курсів українознавства продовжити свою освіту, зосередили діяльність усіх освітянських інституцій на пошуку ефективних форм, методів і засобів навчання українознавчих дисциплін і вдосконалення на цій основі національного виховання дітей і молоді. Як засвідчив історичний досвід, імплементація такої політики в галузі шкільництва виправдала себе.

У 1976 р. Канадський інститут українських студій (далі – КІУС) розпочав свою діяльність. Одним з найважливіших завдань цієї науково-дослідної установи є забезпечення методичним матеріалом українського двомовного й двокультурного навчання, що є частиною системи загальної освіти [15, с. 210]. У 1987 р. при КІУС був створений Методичний кабінет української мови (МКУМ). Саме в ньому під керівництвом професора Оленки Білаш була запроваджена новаторська для свого часу навчальна програма з комплексним методичним забезпеченням, яка отримала назву “Нова”. Ця програма – навчально-методичний комплекс для учнів 1–12 класів, що включає підручники, хрестоматії, учнівські зошити, аудіо-(відео) касети, посібники для розвитку писемної та усної мови, комп'ютерні вправи з граматики і мовні ігри, методичні поради й довідники для вчителів.

“Нова” була розроблена з передумовою, що учні спочатку повинні розвинути усне мовлення, перед тим як вони почнуть учитись читати та писати українською мовою (особливо якщо це не рідна мова для них). Усне мовлення дітей розвивається через багатство пісень, віршів, оповідань, а також через взаємодію з особами, які розмовляють цією мовою. Після того, як діти розвинули усне мовлення та навчаться декодувати (встановлювати відповідність між символами – графемами та фонемами) рукописний кириличний шрифт, роль писемності стає більш важливою [22, с. 213].

Аналіз процесів, що відбуваються в українській спільноті Канади, дає підставу стверджувати, що система рідномовного шкільництва і надалі залишається визначальним чинником збереження етнічної самобутності канадських українців, запорукою їх майбутнього в Країні кленового листка.

Важливу роль у боротьбі за створення й розвиток системи українського шкільництва в Канаді відігравали етнічні організації і товариства українців, в тому числі жіночі об'єднання, осередки яких діяли в усіх місцях їх компактного проживання.

Діяльність українських жіночих організацій давала бажаний для відповідного моменту результат (організація двомовних шкіл, учительських семінарів, створення систем українського дошкільця і рідномовного навчання, впровадження навчання української мови та українознавчих дисциплін у державних початкових і середніх школах, університетах, заснування науково-дослідних і методичних центрів і т. ін.). Своєю працею українське жіноцтво Канади впливало на формування й розвиток національної свідомості й самосвідомості, патріотичної й громадської позиції, підвищення культурно-освітнього рівня української спільноти, зростання її ролі в канадському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Ліга українських католицьких жінок Едмонтонської Єпархії: Початки і діяльність / [ред. І. Павликовська]. – Едмонтон: Заходами і коштами Єпархіальної управи ЛУКЖ, 1967. – 234 с.; На службі рідного народу: Ювілейний збірник Організації українок Канади ім. Ольги Басараб у 50-річчя від заснування (1956–1980) / [ред. І. Книш]. – Вінніпег, 1985. – 348 с.; Swyripa Frances. *Wedded to the Cause: Ukrainian-Canadian Women and Ethnic Identity 1891–1991* / Frances Swyripa. – Toronto: University of Toronto Press, 1993. – 330 p.
2. Ардан Г. Видавнича спадщина “Союзу українок Канади” (на прикладі дослідниць, письменниць, громадської діячки Ірени

- Книш) / Г. Ардан // Теле – та радіожурналістика. – 2010. – Вип.9. – Ч.1. – С.10–14; Мафтин Л.В., Лапко Я.М. Українознавчий контекст діяльності Ліги українських католицьких жінок Канади (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) / Л.В. Мафтин, Я.М. Лапко // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – Т. V / [за заг. ред. П.П. Кононенка]; Міністерство освіти і науки України, Науково-дослідний інститут українознавства. – К.: Фоліант, 2005. – С. 107–419.
3. Божук Л.В. Шкільництво українського зарубіжжя: традиції та сучасний досвід. автореф. дис... канд. іст. наук: 09.00.12 – українознавство / Л.В. Божук. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 18 с.; Божук Л. Українство у світі: шляхи ширення та утвердження через освіту та шкільництво // Українська перспектива: свідомісні та соціокультурні виміри: [монографія] / Людмила Божук. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – С. 224–238; Заячук Юлія. Українська діаспора Канади: від перших шкіл до першої кафедри української мови в університеті / Юлія Заячук // Рідна школа. – 2002. – № 2. – С. 73–76.
4. Стражнікова І. Життя і діяльність галицької вчительки Івонни Петрів (1892–1971 роки) / І. Стражнікова // Обрії. – 2004. – № 1. – С. 18–21.
5. Матеріали Другого Світового Конгресу Вільних Українців. – Торонто – Нью-Йорк – Лондон, 1986. – 470 с.
6. Сесія виховних дій у Торонто // Наше життя. – 1966. – № 10.
7. Палійчук О.М. Педагогічні ідеї та освітня діяльність Антоніни Горохович (1913–1997): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія / О.М. Палійчук. – Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.
8. Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців. – Вінніпег – Нью-Йорк – Лондон, 1969. – 465 с.
9. Відбувся з'їзд СУК // Промінь. – 1967. – № 11.
10. Сесія і рада дошкільця // Наше життя. – 1965. – № 9.
11. Долішна Марія. Можливості координації дії дошкільця у вільному світі / Марія Долішна // Українка в світі. – 1974. – Ч. 2 (42). – С. 3–5.
12. Руснак І.С., Романюк С.З. Українське шкільництво в Канаді / І.С. Руснак, С.З. Романюк. – Снятин: Прут-Принт, 2002. – 352 с.
13. Руснак І.С. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець ХІХ – ХХ століття): [монографія] / Іван Руснак. – Чернівці: Рута, 2000. – 363 с.
14. Руснак І.С. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець ХІХ – ХХ століття): автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія / І.С. Руснак / Інститут історії АПН України. – К., 2000. – 39 с.
15. Божук Л. Шкільництво закордонних українців як спосіб ширення українськості / Пискун В.М., Ціпка А.В., Щербатюк О.В. та ін. Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини. Монографія. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2004. – 240 с.
16. Когуська Н. Півстоліття на громадській ниві: нарис історії Союзу українок Канади. 1926–1976 / Н.Когуська. – Вінніпег: Видано заходами і коштом Союзу українок Канади, 1986. – 1034 с.
17. Відомий педагог А. Гвоздецька // Промінь. – 1986. – № 4.
18. “Мама” “Рідної Школи” у Вінніпегу // Свобода. – 1988. – № 149.
19. Експериментальна школа ім. Ц. Паліїв у Торонто // Свобода. – 1986. – № 235.
20. Звідомлення з праці Централі КУК за 1973 рік: Зібране й підготовлене д-ром С. Кальба. – Вінніпег, 1974. – 46 с.
21. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді (1891–1991) / М.Боровик. – Монреаль – Оттава: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук, 1991. – 485 с.
22. Білаш О., Бедрій Р. Навчання читання в Канаді: потреби західної діаспори в навчальних ресурсах та роль України // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Зб. наук. праць / О. Білаш, Р. Бедрій. – Львів, 2007. – 2009. – Вип.4. – С. 212–225.
- zasnuvannya (1956–1980) / [red. I.Knysh]. – Vinnipeg, 1985. – 348 s.; Swyripa Frances. Wedded to the Cause: Ukrainian-Canadian Women and Ethnic Identity 1891–1991 / Frances Swyripa. – Toronto: University of Toronto Press, 1993. – 330 p.
2. Ardan H. Vydavnycha spadshchyna “Soyuzu ukrajinok Kanady” (na pryklady doslidnytsi, pys'mennytsi, hromads'koyi diyachky Ireny Knysh) / H.Ardan // Tele – ta radiozhurnalistyka. – 2010. – Vyp.9. – Ch.1. – S. 10–14; Maftyn L.V., Lapko Ya.M. Ukrayinoznavchyy kontekst diyal'nosti Lihy ukrajinok Kanady katolyts'kykh zhynok Kanady (kinets' XX – poch. XXI st.) / L.V. Maftyn, Ya.M. Lapko // Zbirnyk naukovykh prats' Naukovo-doslidnoho instytutu ukrajinovnavstva. – T.V / [za zah. red. P.P. Kononenka]; Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, Naukovo-doslidnyy instytut ukrajinovnavstva. – K.: Foliant, 2005. – S. 107–419.
3. Bozhuk L.V. Shkil'nytstvo ukrajin'skoho zarubizhzhya: tradytsiyi ta suchasnyy dosvid. avtoref. dys... kand. ist. nauk: 09.00.12 – ukrajinovnavstvo / L.V. Bozhuk. – Kyiv's'kyi natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka. – K., 2009. – 18 s.; Bozhuk L. Ukrayinstvo u sviti: shlyakhy shyrennya ta utverdzhennya cherez osvitu ta shkil'nytstvo // Ukrayins'ka perspektyva: svidomisni ta sotsiokul'turni vymiry: [monohrafiya] / Lyudmyla Bozhuk. – K.: Ukrayins'ka Vydavnycha Spilka, 2005. – S. 224–238; Zayachuk Yuliya. Ukrayins'ka diaspora Kanady: vid pershykh shkil do pershoyi kafedry ukrajin's'koyi movy v universyteti / Yuliya Zayachuk // Ridna shkola. – 2002. – № 2. – S. 73–76.
4. Strazhnikova I. Zhyttya i diyal'nist' halyts'koyi vchytel'ky Ivanny Petriv (1892–1971 roky) / I.Strazhnikova // Obriyi. – 2004. – № 1. – S. 18–21.
5. Materialy Druhoho Svitovoho Konhresu Vil'nykh Ukrayintsiv. – Toronto – N'yu-York – London, 1986. – 470 s.
6. Sesiya vykhovnykh diy u Toronto // Nashe zhyttya. – 1966. – № 10.
7. Paliychuk O.M. Pedahohichni ideyi ta osvityni diyal'nist' Antonini Horokhovych (1913–1997): avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.01 – zahal'na pedahohika ta istoriya / O.M. Paliychuk. – Prykarp. nats. un-t im. V.Stefanyka. – Ivano-Frankiv's'k, 2007. – 20 s.
8. Materialy Pershoho Svitovoho Konhresu Vil'nykh Ukrayintsiv. – Vinnipeg – N'yu-York – London, 1969. – 465 s.
9. Vidbuvsya z'yizd SUK // Promin'. – 1967. – № 11.
10. Sesiya i rada doshkilliya // Nashe zhyttya. – 1965. – № 9.
11. Dolishna Mariya. Mozhylyvosti koordynatsiyi diyi doshkilliya u vil'nomu sviti / Mariya Dolishna // Ukrayinka v sviti. – 1974. – Ch.2 (42). – S. 3–5.
12. Rusnak I.S., Romanyuk S.Z. Ukrayins'ke shkil'nytstvo v Kanadi / I.S. Rusnak, S.Z. Romanyuk. – Snyatyn: Prut-Prynt, 2002. – 352 s.
13. Rusnak I. Rozvytok ukrajin's'koho shkil'nytstva v Kanadi (kinets' XIX – XX stolittya): [monohrafiya] / Ivan Rusnak. – Chernivtsi: Ruta, 2000. – 363 s.
14. Rusnak I.S. Rozvytok ukrajin's'koho shkil'nytstva v Kanadi (kinets' XIX – XX stolittya): avtoref. dys... dokt. ped. nauk: 13.00.01 – zahal'na pedahohika ta istoriya / I.S. Rusnak / Instytut istoriyi APN Ukrayiny. – K., 2000. – 39 s.
15. Bozhuk L. Shkil'nytstvo zakordonnykh ukrajin'kiv yak sposib shyrennya ukrajin's'kosti / Piskun V.M., Tsipko A.V., Shcherbatyuk O.V. ta in. Ukrayinstvo u sviti: tradytsiynist' kul'tury ta spil'notni vzayemyny. Monohrafiya. – K.: Ukrayins'ka Vydavnycha Spilka, 2004. – 240 s.
16. Kohus'ka N. Pivstolittya na hromads'k'iy nyvi: narys istoriyi Soyuzu ukrajinok Kanady. 1926–1976 / N.Kohus'ka. – Vinnipeg: Vydano zakhodamy i koshtom Soyuzu ukrajinok Kanady, 1986. – 1034 s.
17. Vidomyy pedahoh A.Hvozdet's'ka // Promin'. – 1986. – № 4.
18. “Mama” “Ridnoyi Shkoly” u Vinnipehu // Svoboda. – 1988. – № 149.
19. Eksperymental'na shkola im. Ts.Paliyiv u Toronto // Svoboda. – 1986. – № 235.
20. Zvidomlennya z pratsi Tsentrali KUK za 1973 rik: Zibrane y pidhotovlene d-rom S.Kal'ba. – Vinnipeg, 1974. – 46 s.
21. Borovyk M. Stolittya ukrajin's'koho poselennya v Kanadi (1891–1991) / M.Borovyk. – Monreal' – Ottava: Ukrayins'ka Mohylyans'ko-Mazepyn's'ka Akademiya Nauk, 1991. – 485 s.
22. Bilash O., Bedriy R. Navchannya chytannya v Kanadi: potreby zakhidnoyi diaspori v navchal'nykh resursakh ta rol' Ukrayiny // Teoriya i praktyka vykladannya ukrajin's'koyi movy yak inozemnoyi: Zb. nauk. prats' / O.Bilash, R.Bedriy. – L'viv, 2007. – 2009. – Vyp.4. – S. 212–225.

References

1. Liha ukrajin's'kykh katolyts'kykh zhynok Edmontons'koyi Yeparkhiyi: Pochatky i diyal'nist' / [red. I.Pavlykovs'ka]. – Edmonton: Zakhodamy i koshtamy Yeparkhial'noyi upravly LUKZh, 1967. – 234 s.; Na sluzhbi ridnoho narodu: Yuvileynyy zbirnyk Orhanizatsiyi ukrajinok Kanady im. Ol'hy Basarab u 50-richchya vid

Sholota K. V., assistant of the department of international relations Lviv University named after Ivan Franko (Ukraine, Lviv), chrischolota@ukr.net
Contribution of Ukrainian Canadian Women in Development of Mother Tongue learning (50–80-ies XX cen)

The role of Ukrainian Canadian women in Development of National Educational System of Ukrainians (50–80-ies XX cen) is depicted in this article.

Keywords: *Ukrainian women movement, Canada, national educational system of Canada.*

Шолома К. В., ассистентка кафедры международных отношений, Львовский национальный университет им. Ивана Франко (Украина, Львов), chrischolota@ukr.net

Вклад українських жінок Канади в розвитку рідного мови в школі (50–80-е гг. XX ст.)

Раскрыто роль украинских женщин Канады в развитии системы национального образования и воспитания украинцев в 50–80-х гг. XX ст.

Ключевые слова: *украинское женское движение, Канада, система национального образования и воспитания.*

* * *

УДК 338.483.12

Яцечко–Блаженко Т. В.

старший викладач кафедри документознавства і музейної справи, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк), 44tina@rambler.ru

НЕРУХОМІ ПАМ'ЯТКИ ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА КРЕМЕНЦЯ

Досліджено історію та культурну спадщину євреїв на території міста Кременця Тернопільської області. За допомогою ретроспективного методу розглянуто етапи заселення території міста євреями, вплив їх релігійної, економічної та культурної діяльності на формування і розвиток Кременця, його сучасний культурний та архітектурний вигляд. Вивчення історії та пам'яток національних меншин міста Кременця буде сприяти, на думку автора, збереженню культурного надбання українського народу.

Ключові слова: *культурна спадщина, синагога, євреї, нерухомі пам'ятки.*

В сучасній науці з поглибленням вивчення історико–культурної спадщини українського народу, виникають нові питання пов'язані з осмисленням і трактуванням історико–культурної спадщини різних національних меншин, які протягом віків проживали на нашій території і впливали на творення нашої історії та культури. Головним завданням на сучасному етапі є збереження культурної спадщини українців і дбайливе ставлення до історії та культурного надбання всіх етнічних груп, які проживали на нашій території.

Історією та культурною спадщиною національних меншин міста Кременця ніхто з науковців серйозно не займався, хоча вона заслуговує на увагу і дослідження. Теоретико–методологічну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, які займалися вивченням окремих аспектів життя міста Кременця і в своїх працях частково торкалися культурної спадщини міста [2; 8; 11; 15].

Метою статті є дослідження єврейської культурної спадщини міста Кременця в контексті культурного надбання національних меншин міста.

З давніх часів місто Кременець було заселене представниками різних національностей. Безумовним, звичайно, є той факт, що основну частину його населення завжди складали українці. Завдяки історичним джерелам, які дійшли до нас, знаємо, що в середині XV ст. на території Кременця мешкали представники семи національностей, серед яких: русини (українці), ляхи (поляки), німці, волощини (молдавани,

румуні), вірмени, жиди й татари. Таку вичерпну інформацію отримуємо із Грамоти Великого литовського князя Свидригайла від 9 травня 1438 р., за якою Кременець отримав Магдебурзьке право.

Євреї на Волині століттями створювали свою багату історію та культуру. Про її винятковість і пишність свідчать, на жаль, нечисленні пам'ятки, що збереглися до наших часів. Одним із найбільших центрів єврейської культури та освіти на Волині здавна було місто Кременець, де народилося багато виданих представників єврейської нації, знаходилась Єврейська вулиця і гетто. Різноманітна історико–культурна спадщина відтворює багатотисячолітню історію міста. Поява перших представників єврейської культури в Кременці датується серединою 1438 р., тобто XV ст. На Волині тоді проживали ашкеназі (європейські євреї), які розмовляли ідиш (діалектом германської групи індоєвропейської сім'ї), і так звані сефарди (переселенці з Піренейського півострова), які розмовляли іспано–єврейським діалектом – ладино [7].

На початку XV ст. євреїв значно посилюють свої економічні позиції на території українських міст. Річ Посполита, а отже й тодішня Україна з її містами, була в часи пізнього середньовіччя найбільш сприятливою територією для проживання єврейського населення. В кінці XV ст. Корона Польська стає основним пристанищем єврейства з цілого світу [4, с. 225]. У 1495 р. Великий князь Литовський Александр Ягеллон, син Казимира, своїм декретом наказав вигнати всіх євреїв, які мешкали у Великому князівстві Литовському, в тому числі і м. Кременці. Тоді вигнанці змушені були частково перейти в Польщу і Крим, і прийняти католицизм. Через кілька років, в 1503 р. князь відміняє своє рішення, і повертає євреїв до Литви [11, с. 36]. Не зменшився ріст єврейського населення в Кременці й на Волині в цілому, в наступному XVII ст. Це вплинуло на активну розбудову єврейської частини міста, яка в той час була центральною. Єврейський квартал мало чим відрізнявся від інших кременецьких районів. Більшість єврейських будинків тут, імовірно, як і в сусідніх містах, були дерев'яними, однак траплялися і кам'яні. Євреї мирно співіснували з корінним населенням. Основним заняттям була економічна діяльність. Здебільшого вони виступали в ролі державців мит і різних державних доходів. Тому в литовські часи вони досягли вагомого становища в економічних відносинах. Цьому процесу сприяли умови, які були створені литовськими князями для єврейського населення, що ставились до цієї категорії своїх підданих цілком доброзичливо.

Важливим надбанням єврейської культури в місті Кременці є нерухомі пам'ятки історії та культури, що залишилися місту в спадок від єврейської общини. Правда, на жаль, більшість із них була знищена в часи Другої світової війни. В основному мова буде йти про синагоги та кладовища. Ці об'єкти мають значний пізнавальний потенціал, адже дають можливість ознайомитись та певною мірою реконструювати те історико–архітектурне середовище, в якому знаходився Кременець. Вивчення подальшого становища, долі таких пам'яток дає можливість дослідити різні аспекти тих соціально–політичних процесів та явищ, які відбувалися в Кременці впродовж наступних століть.